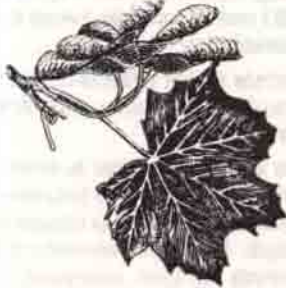

İŞTE DOĞA

■ Örümcek orkidesinin (*Ophrys fuciflora*) çiçekleri besilli bir örümceğe benzerler. Fakat bu benzeme, orkidenin döllenmesi için erkek örümcekleri çekmez. Döllenme boz arıların (*Eucera tuberculata*) sayesinde gerçekleşir.

■ Sütlü çınar (*Acer platanoides* L.) yapraklarından sarı boya elde edilir. Buna bakır sülfat katıldığında elde edilen siyah boya ile boyanan halı ve kilim iplikleri hem parlak olur, hem de solmazlar.

■ *Oncidium planilabre* ve *Hyphaematum* orkideleri Güney Amerika'da yetişirler. Ha-

ffir bir esintide ince saplı parlak sarı çiçekleri havada dans eden arılara benzerler. Aynı bölgede yaşayan korsan arıların (*Centris*) yalnız erkekleri bu çiçeklere konarak döllenmeyi sağlarlar. Korsan arıların dişileri, arılara benzeyen bu orkide çiçekleriyle hiç ilgilenmezler.

■ Sincabın (*Sciurus vulgaris*) ağırlığı sadece 250 g'dır. Kış süresince on bin ceviz, fındık ve ağaç tohumuna ihtiyacı vardır. Yazın günde en az beş saat çalışarak bunları toplar. Çürük, boş ve böcekli meyveleri biriktirmez. Elinde ağırlıklarını tartarak ve tek tek koklayarak bozuklukları hemen anlar. Topladıklarını kovuklarda saklar, fakat buralara on bin tohum sığmaz ve kiler olarak güvenilir değildir. Bunun için birçoğunu gömmek zorundadır. Kışın kalın kar tabakası altında kalan gömülmüş tohumları kolayca bulmak için, bir kılavuz ağaçtan itibaren ve aynı yönde, yaklaşık 2.80 m aralıklarla çukurlar açar. Her çukurda yaklaşık 30 palamut saklar. Bu gömü planını unutmaz. Sincabın bu aralıkları nasıl hatırlayıp, çukurları hiç yanılmadan nasıl bulabildiği henüz anlaşılmış değildir.

■ Doğada kışlık yiyeceklerini taze saklamasını bilen hayvanların başında köstebek gelir (*Talpa europaea*). Sürekli toprak altında yaşayan köstebek, kış uykusuna yatmaz. Soğuk günleri geçirebilmek için en az dört aylık yiyeceğe ihtiyacı vardır. Kazdığı yollardaki hareketini asgariye indirerek, enerji

tasarrufu yapar. En sevdiği yiyecek yer solucanıdır (*Lumbricus terrestris*). Kış için 1000 ilâ 1400 solucan biriktirir. Fakat iki kilogram kadar olan bu et külesini bozulmadan nasıl saklayacaktır? Solucanları öldürse etleri kokuşur, öldürmese, oraya buraya kaçırlar. Karanlık dünyanın kralı bu sorunu, solucanların sadece ön kısımlarını kopararak çözmektedir. Böylece, solucanlar canlı kalmakta fakat kaçıp gidememektedirler.

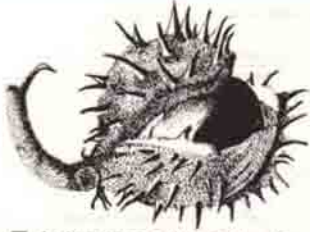
■ Kışlık yiyeceğini saklama yöntemini iyi bilen hayvanlardan biri de kızıl tilkidir (*Vulpes vulpes*). Tamamını bir defada tüketemediği avından geri kalanı, belli bir plana göre belirlediği yerlere toprağı kazarak gömer. Aç kaldığı zaman, bu yerlerden birini açarak karnını doyurur. Tekrar aynı yere gelip boşuna zaman ve enerji harcamamak için, yiyeceğini tükendiği yeri sidiği ile işaretler. Bu koku uzun süre kaybolmadığından tilkilerin yiyecek sakladıkları yere ikinci kez gelip, yanıldıkları pek görülmemiştir.

■ Küba sularında yaşayan iplik baliğı (*Cubanichthys cubensis*) yumurtalarını, vücudundan çıkan iplik bir uzantının ucunda oluşturduğu ağın içinde taşır.

■ Arizona kertenkelesi (*Sauromalus ater*) kuraklık döneminde tuzlu su içmek zorunda kalır. Fakat vücudunda, tuzlu suyu tatlı suya dönüştürme düzeni bulunduğu için, kendini zehirlemeyiz.

■ Ağaç sıçanı (*Neotoma cinerea*), yuvasına ulaşan yollara kaktüslerden topladığı dikenleri döşeyerek düşmanlarının saldırılarını önler.

■ Mızrak baliğının (*Belone vulgaris*) kemikleri yeşil renklidir. Kemikler kaynatılınca renkleri daha da koyulaşır.

■ At kestanesi (*Aesculus hippocastanum*) Türkler tarafından Avrupa'ya getirilmiştir. İngiliz kralının eczacıbaşı Parkinson, Türk atlarının açık nefesli oluşlarını bu kestaneye bağlıyordu. Halbuki Türkler bunu sıtmaya karşı başarıyla kullanıyorlardı. Fakat bu yanlış anlama "yem" anlamına gelen (esca'dan) "aesculus", kızıl kestaneye ağacının adı oldu ve Türk atlarıyla başedecek atlar yetiştirmeyi sağlamak için bütün Avrupa'ya yayıldı.

■ Güzel Dudak orkidesi (*Calochilus campestris*) Avusturalya'da yetişir. Bu orkideyi ziyaret eden ve döllenmeyi sağlayan Tasmanya sineğinin (*Campsomeris tasmaniensis*) dişisidir. Bu sinek yumurtalarını böcekler üzerine bırakır. Yumurtadan çıkan kurtçuklar üzerinde buldukları böcek ile beslenerek büyürler. İşte bu sineğin güzel dudak orkidesini ziyaretinin sebebi onu böceğe benzeterek yumurtalarını bırakmaya gelmesidir. Sinek yandığını anlar fakat bu arada orkideyi döllenmiş olur.

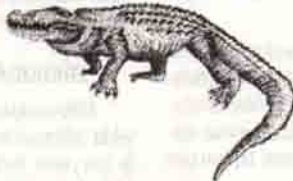
■ Yalnız mini arı (*Andrena senecionis*) erkeklerinin çiçeklerine kondukları sarı orkide (*Ophrys lutea*) taç yapraklarını döllenmeden hemen sonra döker.

■ Yol kuşu (*Geococcyx californianus*) yuvasını düşmanlarından korumak için çepçevre dikenlerle donatır.

■ Yengeç tırtılı (*Palaearctia vernata*) bir yaprak ucunda durarak oluşturduğu ipliğe tutunarak 5 m aşağıya sarkar. Sonra bu ipliği vücuduna sararak yukarı çıkar ve yaprak ucunda yerleşir. Bu teknik kozasının çok düzgün olmasını sağlar.

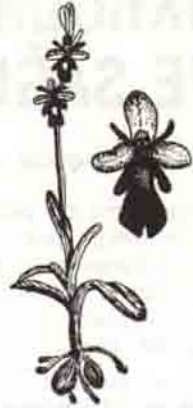

■ Beyaz ölüm denilen dev köpek balıklarını (*Carcharodon carcharias*) avlamak için, içine çelik zoka yerleştirilmiş 1.5 m boyundaki hani balığı (*Serranus anthias*) kullanılır. Köpek balığı, başını sağa sola sallayarak avından büyük bir lokma koparmaya çalışır. Bu baş sallayış ile köpek balığının dişleri ileri geri hareket eden testere gibi çalışır. Çelik zokaya raslayan dişlerden 30 kadar kırılır. Bu durum çoğu hayvan için ölüm demektir. Fakat köpek balığına birşey olmaz, çünkü 24 saat içinde kırılan dişlerin yerlerini yenileri alır. Dişler bir cep çakısının ağzının açılması gibi çıkarlar ve bunlardan 15 tanesi hazır bir durumda alt alta beklemektedirler. Diş kırılması ve çürüklüğü olmayan köpek balığının bunları nasıl ürettiği henüz bilinmemektedir.

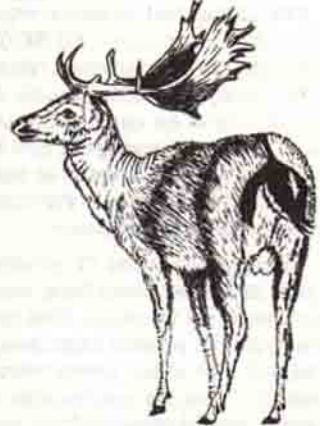

■ Nil timsahının (*Crocodylus niloticus*) kırılan dişleri, hiçbir ağrı vermeden ve kaşıntı duyulmadan 10 günde yenilenir. Aynı dişin yenilenmesi 60 kez tekrarlanabilir ve yenilenme her yaşta olabilir.

■ Deniz kurdu (*Bonellia viridis*) dişisi erkekten 100 milyon kez daha ağırdır. Dişinin boyu 100 cm olmasına rağmen erkek ancak bir milimetre uzunluktadır.

■ Böcek orkidesini (*Ophrys insectifera* veya muscifera) döllenmek için Gorytes adlı sinek ziyaret eder. Sineğin amacı beslenmek değil sarhoş olduğu kokudan yararlanmaktır.

■ Ala Geyik ve Yağmurca (Dama dama veya *Cervus dama*) ucu kürek gibi yassı boynuzlar geliştirir. Erkeklerin böğürmelerine dişiler "Hay" sesiyle karşılık verirler. Dişiler yavrularını "Be" sesiyle çağırırlar onlar da ısılıkla cevaplar.

■ Hint ve Pasifik okyanusunda yaşayan ahtapot (*Pelagic octopus*) camdan yapılmış görünümdedir. 2000 m derinliğe inerken, kolay zarar gören gövdesini, hatta gözlerini, salgıladığı bir pelte ile kaplayıp zırh gibi giyer, fakat kolları serbest kalır.

Hazırlayan ve resimleyen:
Erdoğan SAKMAN